

L'estudi dels fets de juliol de 1909 a Mataró, ara fa setanta-cinc anys, pot aportar nous elements per a la interpretació del procés de la Setmana Tràgica i, a més, pot contribuir a mesurar la dimensió real del conflicte fora de l'àmbit barceloní.

ANÀLISI DEL CONTEXT D'UNA REVOLTA OBRERA : Mataró, juliol 1909

La complexitat d'un procés de característiques revolucionàries, com fou la Setmana Tràgica, ha merescut abundosos estudis. En general, però, s'han dedicat a l'anàlisi i interpretació dels successos de Barcelona, esmentant sols de manera tangencial la conflictivitat que tingué lloc a altres indrets. El coneixement de la dinàmica dels conflictes socials que de manera paral·lela s'iniciaren a poblacions com Sabadell, Granollers, Palafrugell i Mataró, pot aportar nous elements per a la interpretació d'aquest procés, alhora que amplia les dimensions reals del conflicte.

En aquesta situació de violència es féu ben palès com els desequilibris i les tensions internes de la societat prengueren cos en aquesta agitació obrera i anticlerical, que iniciada com a vaga esdevingué, mercès a una accelerada radicalització, una veritable revolta armada.

La concreció d'aquesta resposta revolucionària a diferents punts de Catalunya mostra com la col·lisió d'interessos socials antagònics no fou un esclat aïllat del proletariat barceloní, sinó que posà de relleu les contradiccions de la societat catalana noucentista.

A partir d'aquests pressupostos iniciem l'estudi dels fets a la nostra ciutat. Si limitéssim la recerca a una ressenya dels successos trairíem l'objectiu del present treball. Per tant intentarem no sols reconstruir els incidents esdevinguts en aquella setmana de les Santes, sinó veure-hi la materialització d'unes tensions socials i polítiques que esclataren en produir-se la crida dels reservistes.

Abans d'encetar l'estudi cal, però, una referència al moment històric. Assistim en aquests moments a nivell d'Estat a una descomposició del sistema canovista, amb el que aquest implicava d'alternança en el poder dels dos grans partits: liberals i conservadors. La crisi d'aquest sistema artificio de govern vingué, en part, condicionada per l'aparició de noves forces socials emergides en el procés d'industrialització, i que cercaven un espai polític que no els era fàcil de trobar en el marc del bipartidisme clàssic. Restaven doncs aquestes forces populars al marge de l'activitat parlamentària, amb tot el que això suposava de desestabilització per al sistema.

Catalunya presentava en aquest moment una problemàtica política pròpia, amb una vitalitat molt accentuada respecte a la resta del país. La realitat més pregona d'aquest moment fou Solidaritat Catalana, integrada per un ampli ventall de forces polítiques que comprenia des de carlins fins a liberals històrics, passant per la Lliga, etc. Aquest col·lectiu amb una especial sensibilitat davant la qüestió catalana, ofería un front compacte a l'hora de pactar amb Madrid.

Una de les limitacions de Solidaritat Catalana, conseqüència de la pròpia composició social, fou la manca de sensibilitat davant el problema obrer. Les reivindicacions obreres generalment no foren escoltades per Solidaritat Catalana, especialment en tot el que feia referència a salaris o seguretat laboral.

L'obrer català, per tant, sense una organització sindical efectiva, que havia estat durament

reprimida amb motiu de la vaga de 1902, i per manca d'uns portaveus específics dels seus interessos polítics, es dissocià de Solidaritat Catalana i es veié abocat al camp de les teories revolucionàries que a Catalunya eren abundants: terrorisme anarquista, anarco-sindicalisme, educació llibertària i el Partit Republicà Radical dirigit per Lerroux. Va ésser aquest que, per mitjà del seu partit, veient la importància potencial de la classe obrera, va orientar la seva estratègia política vers la captació d'aquests sectors. Per tant, tot i tractar-se d'un partit format originalment per petita burgesia, amb vinculacions amb grups militars, seguint la tradició del republicanisme del segle XIX, va "evolucionar" tàcticament durant la dècada de 1890, passant d'un programa basat en la revolució política a un de nou fomentat en la revolució social.

En el seu ideari polític es trobaven vinculats un aferrissat anticlericalisme junt amb una crítica de les aspiracions catalanistes o autonòmiques, en defensa del *honor español* i en contra de *los anti-patrióticos regionalistas que bajo la guía de las órdenes religiosas, conspiraban para abatir la monarquía borbónica e instaurar un régimen autocrático, feudo del Vaticano*. (1)

L'actuació del Partit Republicà Radical crea una desestabilització en el cos polític català. Així, en una conjuntura de forta empremta regionalista, significà una cunya centralista i militarista. Semblant funció exercí davant del moviment obrer. Propicià la desvinculació de les classes treballadores respecte de les organitzacions sindicals per embarcar-les en una demagògica *revolución social*, que es limità a la pràctica d'un anticlericalisme exacerbant.

Enmig d'aquest ambient, enrarit per una important crisi econòmica originada per la pèrdua dels mercats colonials, s'afegí un nou motiu de tensions socials que es convertí en el detonador d'aquesta complexa situació socio-econòmica. Fou l'aventura del Marroc.

Maura i el seu govern, oblidant-se de la dramàtica liquidació tan recent de l'imperi espanyol, amb notòria inconsciència tornà a jugar la política imperialista. Aquesta aventura colonial tenia unes raons ben concretes. Hi havia uns interessos respecte d'unes explotacions mineres situades prop de Melilla. L'adjudicació dels jaciments es féu a dues companyies en les quals hi participaven notables personalitats de l'economia i la política espanyoles (comte de Romanones, duc de Tovar, grup inversor Comilles-Güell, i algunes personalitats vinculades al govern de Maura, com era el mateix governador del Banc d'Espanya).

L'agressivitat dels nadius originà fortes pèrdues a les inexpertes tropes espanyoles, que es veieren en una situació compromesa, obligant al go-

vern a enviar reforços. Davant la creixent contestació social a aquesta escalada bel·licista Maura féu clausurar les Corts, es decretà una forta censura i s'ordenà la mobilització entre altres, dels soldats a la reserva pertanyents a la Tercera Brigada Mixta, que es trobava acantonada a Catalunya.

Davant d'això les classes treballadores, les més directament afectades per la llei de reclutament, iniciaren un seguit d'actuacions de protesta. L'actitud més decidida fou l'empresa pel Partido Socialista Obrero Español, que convocà a una vaga general pel dia 2 d'agost de 1909.

La tensió acumulada a Barcelona amb motiu de l'embarcament dels reservistes cap al front precipità els esdeveniments. Entre els dies 11 i 18 de juliol es produí a Barcelona la marxa dels primers contingents de reservistes. El dramatisme d'aquests fets facilità una reacció popular de protesta que no esperà la data fixada per a la vaga. La protesta es radicalitzà i amb ella l'anhel per part d'alguns sectors d'iniciar la revolució que se'ls havia promès.

EL CONTEXT MATARONÍ

La pèrdua dels mercats colonials afectà de manera important el desenvolupament de l'activitat productiva més important, la indústria tèxtil.

En aquesta conjuntura s'imposava reduir les despeses de producció. Entre les mesures adoptades s'inicià un desplaçament de les fàbriques a les conques fluvials que oferien una energia més econòmica. Entre les que restaren es procurà una reducció imponent sota baixos i substituint on fos possible el treball d'homes pel de dones i criatures, molt menys remunerat.

La crisi, com és habitual, castigà els sectors més indefensos de la població. A la premsa local es pot rastrejar aquesta problemàtica a casa nostra.

Així llegim a "El Liberal" del 10 de juliol *Verdaderamente el trabajo industrial en Mataró anda bastante decaído [...] la situación en realidad es crítica. [...] Muchas familias que atraídas por la fama de que gozábamos vinieron a nuestra ciudad donde el trabajo de la mujer era excepcionalmente retribuido, han tenido que volver a sus antiguos lares, o emigrar desde que el género de punto no es demandado por la especulación colonial perdida, y otras pocas que venían de años subsistiendo de los trabajos de la hilatura del tejido, con el cierre de un par de fábricas y la completa desaparición de estas manufacturas, se esfuerzan en buscar su subsistencia por otras vías que les son cerradas, sin decidirse a abandonar la población.*

Referint-se a un altre component de la crisi llegim a "El Nuevo Ideal" del 2 d'abril: *En un*

mes baja la mano de obra cuatro veces en la fábrica Fontdevila. Les preocupacions de la patronal queden reflectides en la següent notícia que publicà el "Diario de Mataró y su Comarca" del 3 de juliol: *La Agrupación de fabricantes de tejidos del Fomento de Trabajo Nacional, continúa sus gestiones hasta conseguir el paro de un día por semana en las fábricas al objeto de mitigar la actual crisis y de que no sean despedidos los obreros.*

En dies posteriors s'informà que les gestions no havien arribat a cap acord per manca de l'adhesió majoritària. El comentari final que de la notícia fa el conservador "Diario de Mataró" és eloqüent: [...] *como consecuencia de este acuerdo quedan, naturalmente, los hiladores de algodón en libertad de resolver lo que individualmente estimen favorable a sus intereses.*

Bo i no disposar de dades suficients, no és difícil suposar que la situació de les classes assalariades en aquest moment havia d'ésser precària.

Davant la manca de sèries àmplies de salaris de Mataró per al període, assenyalarem a títol indicatiu els sous que hem constatat durant l'elaboració d'aquest treball. Aquests oscil·len entre 2,50 i 3 pessetes diàries per a treballs no especialitzats o de peonatge.

Per avaluar la significació real d'aquests salaris, hem recorregut a l'obra de J. Connally Ullman, que ha calculat per a l'any 1910 el cost mig mínim d'alimentació i habitatge per a una família amb dues criatures a Barcelona, en 112, 33 pessetes al mes. (2)

Bo i acceptar la limitada representativitat dels sous que coneixem i el risc d'acceptar les mateixes dades barcelonines per Mataró, és il·lustrador efectuar-ne una comparació.

Calculant que els sous indicats per a Mataró representessin mensualment unes xifres entre 67,5 i 81 pessetes queda ben palès el migrat suport econòmic de què disposaven les famílies obreres que tenien la sort de disposar de treball.

Aquesta justesa econòmica obligava a les famílies a utilitzar tota la força de treball disponible en el si de la mateixa, d'aquí l'àmplia oferta de treball infantil i femení, els quals aportaven a l'economia domèstica els mínims per a la subsistència.

Si el quadre econòmic dels grups assalariats no era gaire afalagador en situacions no recessives, els tons dramàtics s'agreugen en moments com els que estudiem. La conjuntura de baixa ocupació laboral i de reajustament de sous tenien en aquest context una idèntica resolució: la pobresa.

"El Liberal" es fa ressò d'aquest fet amb una

òptica clarament burgesa: Existen un pequeño número de habitaciones desocupadas y [...] unas doscientas familias que deben a los proveedores de subsistencias y al casero. Posteriormente el periódico comenta: [...] Una estadística sobre el particular nos diría que las dos terceras partes de los necesitados y de los que deben al casero han adquirido por hábito o por imposibilidad física, la costumbre de resolver el problema de la vida hablando de la crisis y pidiendo a la beneficencia.

El sofisme d'aquesta argumentació no pot amagar, però, una realitat pregonada. La crisi crea en aquest moment en les classes assalariades un subgrup de nombre variable, els pobres, que esdevenen el que hom ha definit com a exèrcit industrial de reserva a l'espera d'una nova conjuntura expansiva.

No tenim més dades, a part de les dues-centes famílies citades per "El Liberal". Però cal considerar que aquests *pobres* formen un grup perfectament definit en el teixit social, esdevenint gairebé institucionalitzat i per al qual la societat manté una diversificada activitat benèfica que actua com a mecanisme compensatori.

Caldrà tenir ben present l'angoixant situació econòmica d'aquests grups assalariats per a entendre la radicalització de la protesta davant la crida dels reservistes.

LES FORCES POLÍTIQUES A MATARÓ

Per a l'estudi de la correlació de les forces polítiques hem centrat l'atenció en les eleccions municipals que es celebraren el 2 de maig de 1909. Dels resultats d'aquesta convocatòria electoral se'n desprèn quines són les directrius ideològiques més votades, així com la incidència de les diferents ofertes polítiques a la nostra ciutat.

Les eleccions convocades pel govern Maura preveien la renovació de la meitat dels components dels consistoris. S'inaugurava una nova llei electoral, que d'entre d'altres aspectes suposava el sufragi obligatori per als majors de 25 anys i eren presentades amb unes certes garanties de fiabilitat. A Mataró es preveia la renovació d'11 consellers per a la qual substitució es presentaren les següents candidatures: Candidatura Federalista Radical, Candidatura Administrativa, Centre Autonomista Català i Candidatura Socialista.

A "El Nuevo Ideal" del 30 d'abril hi veiem formulat el programa de la Candidatura Federalista Radical en aquests termes: *El próximo día dos de Mayo se celebra una lucha política a la que los obreros debemos contribuir con entusiasmo a fin de ver si llevamos al municipio verdaderos representantes del pueblo obrero. El obrero*

para llegar a la emancipación ha de luchar constantemente. Si se cruza de brazos y no lucha no tiene derecho a quejarse de su precaria suerte, ya que su inercia contribuye al sostenimiento de este régimen de privilegiados y explotadores que nos embrutece y aniquila. Hemos de procurar llevar al municipio hombres que se preocupen del bienestar de la clase obrera [...] y para conseguir esto, habeis de llevar al municipio hombres que se preocupen del bienestar de la clase obrera [...] hombres de partidos populares como el nuestro. Los obreros no debemos ser indiferentes en política, ya que con el modo de ser de la sociedad actual, la cuestión social es política.

La Candidatura Administrativa presenta les seves posicions ideològiques en el "Diario de Mataró y su Comarca" del 29 d'abril: *En las próximas elecciones las fuerzas vivas de la población: agricultores, industriales, propietarios y comerciantes, con carácter de Candidatura Administrativa, presentan a los siguientes señores [...] Tres son las candidaturas que se anuncian [...] y finalmente la que podemos apellidar de las clases productoras, por cuanto sin tener ningún color político, vemos en ella dignas representaciones de la agricultura, la industria, la propiedad y el comercio.*

La manca de *color político* permet que en aquesta llista apareguin ben units els representants del Partit Moderat i Liberal, que configuren els sectors econòmicament dominants de la societat. El seu programa proposa una gestió municipal estrictament administrativa, al marge d'implicacions polítiques.

Entre els objectius més repetits hi trobem el *progreso y la tranquilidad*, i en canvi no es fa cap menció a qüestions socials.

De la Candidatura Autonomista no en tenim notícia de primera mà. A "La República" de l'1 de maig se'ns informa que entre els seus membres hi ha un bon nombre dels fabricants mataronins: Fontdevila, Marfà, Colomer, Clavell. Aquest periòdic els defineix com a autonomistes i republicans. Es fan mereixedors de profundes crítiques als ulls dels Federalistes Radicals: *al fin y al cabo también son burgueses.*

La Candidatura Socialista la coneixem també per referències indirectes. Així a "La República", estretament vinculat a la Candidatura Federalista Radical hi llegim el 24 d'abril el següent comentari: *Dicen estos señores compañeros que quieren presentar sus correspondientes candidaturas aunque sea por pura fórmula, estando ya convencidos de no sacar ningún candidato [...] pero como consideran a los republicanos tan burgueses como a los mismos carlistas no encuentran ningún inconveniente para que sus votos favorezcan a la reacción.*

Els resultats de les eleccions foren:		
Candidatura Federalista Radical	2.392 vots	46%
Candidatura Administrativa	1.468 vots	28%
Centre Autonomista Republicà	1.000 vots	20%
Candidatura Socialista	290 vots	5%

S'observa una incidència socialista ben miagrada, i com el vot majoritari de les classes populars es decantà cap a la Candidatura Radical que aconseguí 7 dels 11 escons municipals. Aquesta aclaparadora victòria s'explica, en part, gràcies al fenomen lerrouxista. El Partit Federalista, ja antic a Mataró, rebé l'impacte de la carismàtica personalitat de Lerroux, que es convertí en *el caudillo*. La demagògia d'aquest personatge va calar entre les classes més explotades, que veieren en les seves promeses de revolució social l'única alternativa a la seva situació.

La resta dels vots es reparteixen entre les candidatures Administrativa i l'Autonomista Republicana. Els donen suport la burgesia i les classes mitjanes. Bo i tenir criteris econòmics paral·lels, difereixen ambdues candidatures en la concepció del model d'Estat. Fruit de la consciència existent en el si de sectors burgesos catalans de formar un grup progressiu dins d'un Estat llastat per l'oligarquia terratinent que no acaba d'assimilar les necessitats de la burgesia catalana.

La candidatura que obté el major nombre de sufragis i que per tant recull les aspiracions majoritàries de la població és la Federalista Radical. Aquest partit està integrat en la cúpula dirigent per petits burgesos, comerciants, botiguers i en la base per una nombrosa representació proletària.

Abans de passar a l'anàlisi concreta dels fets volem reflexionar entorn de la dinàmica política a la nostra ciutat, a fi de conèixer les actituds dels grups representats en el govern municipal, respecte de problemes objecte de fortes polèmiques i que tenen una incidència directa amb els fets estudiats. Ens referim a la qüestió dels consums i a la polèmica suscitada amb els inicis de la guerra al Marroc i la subsegüent crida de reservistes.

ELS CONSUMS

Amb aquest nom es coneixia un impost indirecte que afectava les mercaderies que entraven a qualsevol població i que afectava entre d'altres a elements de primera necessitat. Els ajuntaments n'eren els encarregats de la recaptació i disposaven d'uns punts o burots a les diferents entrades de la ciutat amb personal administratiu i guàrdies encarregats d'aquest efecte.

La impopularitat d'aquest tipus de taxes ja

havia originat incidents en el segle XIX, però novament, a l'any 1909 el problema tornà a plantejar-se.

La política econòmica del govern Maura, amb la finalitat de combatre la crisi generalitzada, proposà com a alternativa fonamental l'increment d'aquesta taxa. Aquesta decisió encaria els béns de primera necessitat i afectava de manera particular els grups socials amb menor poder adquisitiu.

La qüestió a Mataró fou plantejada en el ple municipal de l'11 de juliol pel conseller Barnet, representant de la Candidatura Federalista Radical. Argumentava que el sistema vigent suposava unes despeses estructurals considerables per l'existència dels diferents burots a la ciutat i el personal a ells adscrits. Per a Barnet la supressió de l'impost permetria invertir aquestes considerables despeses en altres tipus de serveis, i al mateix temps l'abolició de la càrrega propiciaria una reactivació del comerç que restaria lliure d'aquesta imposició i conduiria a un abaratiment dels productes i a una major circulació dels mateixos afavorint tota la població en general i especialment les classes més humils.

La proposta fou recolzada pràcticament per tot el consistori i es decidí la creació d'una comissió mixta per a estudiar el tema. Els membres dels grups conservadors formularen algunes observacions. Així, el conseller Capell, monàrquic, observà que les mesures que s'estudiessin no havien d'afectar un determinat sector social —referint-se a les classes benestants— ja que tots els grups socials n'eren afectats i sobre tots havien de recaure les mesures.

Sens dubte feia referència amb aquestes observacions a un article aparegut a "La República" el dia 10 de juliol en el qual davant la possibilitat d'abolició d'aquest impost s'afirmava: *Mucho interés ha puesto la opinión pública en seguir tan laudable iniciativa, si bien que en honor a la verdad son pocos los mataroneses que ponen fe a la realización de tan trascendental mejora, existiendo una mayoría de concejales ovejinos en nuestro ayuntamiento, que más que los intereses generales prestan atención y acatamiento a los intereses de D. Cacique [...]* Para cubrir el cupo que cada población tiene que abonar en concepto de consumos, elocuentemente y con datos irrefutables [...] se indicó que bastaba descubrir algo de la riqueza oculta y obligar a los que pagan contribución a que abonen algo de lo que dejan de pagar al Estado.

En aquests termes quedava plantejat el conflicte pocs dies abans dels esdeveniments. Al matí del 27 de juliol els burots o punts de recaptació foren assaltats i incendiats.

LA GUERRA

D'ençà el mes de juny la premsa mataronina es començà a fer ressò de l'escalada bel·licista al Marroc.

"El Liberal" del 12 de juny judica la intervenció espanyola en els següents termes: *Hoy se conquista más con la razón, con la justicia, con la rectitud de miras y actos que atropellando al indefenso, que cazando hombres [...] la atracción es hija forzosa de la pureza de miras, es escuela obligada de los proyectos colonizadores.* Aquest programa de colonialisme filantròpic s'havia de basar en: *la acción comercial, la acción moral, y la acción militar forman el tripode de la cuestión del Rif: cualquiera de ellas no basta para el éxito [...] han de ser las tres las que han de ejercer presión sobre las circunstancias para encauzarlo según nuestro deseo y conveniencia.*

El Partit Carlí en el seu òrgan, el mateix 12 de juny, s'expressava de manera diferent: *Si'l govern d'en Maura se fa ferm en que hi hagi guerra, ens passarà lo mateix que en lo de Cuba, que'ls espanyols sempre'n sortirem ab les mans al cap derrotats y en mala posició nostre ejército.*

El mateix "Liberal" referint-se a l'agitació antimilitarista promoguda a nivell d'Estat i principalment a Barcelona escriu *¿Quién hablaría de guerra temerosamente si hubiéramos dicho que sólo es un puñado de ambiciosos, de agitadores egoístas, que viven pescando en río revuelto, los que han provocado el conflicto de estos días?*

Cal tenir present que justament set dies abans de la publicació d'aquest article s'havia produït la reincorporació dels reservistes de la nostra ciutat. Aquest fet no és, però, esmentat directament; la principal preocupació de l'òrgan liberal era aportar més i més arguments a favor de la intervenció al Rif.

En un extens article aparegut el 23 de juliol "El Liberal" comenta: *Piensen los que protestan de la guerra y quisieran la paz a todo trance, que si después de rotas las hostilidades por los rifeños abatiéramos nuestras armas sería cosa de darnos por desaparecidos del mapa como nación, y dignos de que se nos repartieran los pueblos más viriles.*

Es critica moderadament la crida dels reservistes, però es conclou en aquests termes [...] *cal le el sentimiento y hable la razón en estos momentos supremos.* A continuació el periòdic argumenta aquesta *razón.* *España tiene intereses en Marruecos y no puede cerrarse las llaves del Mediterráneo [...]* *No sería patriótico en estos instantes poner trabas ni crear conflictos al gobierno, que al*

Embarcament de tropes, constituïdes en gran part per reservistes, al port de Barcelona.

llevar al Rif las armas españolas ha obrado con tal diligencia y precisión que ha merecido los elogios de las naciones más señaladas en el arte militar [...]. Dejémonos de lamentaciones inoportunas. Cuanto más decidida y vigorosa la acción de España [...] tanto más pronto quedará pacificado aquel territorio, sobre el que se dirijen las miradas ambiciosas de otras naciones [...] Allí han de ir nuestros capitales y nuestros productos para evitar esta emigración del proletariado español a tierras lejanas. Es un gran error económico que sólo los comerciantes, sólo los que comercien han de tener interés en la guerra. Imposible romper la solidaridad entre estos dos factores de la riqueza, de la producción, el capital y el trabajo, cuando éste no existe sin la preexistencia del otro. ¿Que es inicuo que vaya el pobre, y no el rico, forzado a la guerra? Este es el problema que deberíamos tener resuelto [...] ahora no hay que perturbar con estas cuestiones tantas veces debatidas [...] importa acabar la guerra bien y pronto, y para esto hay que dar tregua y no escasear apoyos al gobierno [...] Interesémonos todos por el brillo de nuestras armas, sin llorar como débiles mujeres la fatalidad aparente de unos sucesos de muy probable resultado satisfactorio para nuestro orgullo nacional.

Aquest recull de textos són ben expressius i manifesten els interessos de classe davant la guerra i l'absoluta identificació amb el partit del govern, respecte del qual en aquest moment el Partit Liberal n'és el grup d'oposició.

La lectura de "El Nuevo Ideal" ens oferirà la visió contraposada. Veurem con en fer-se ressó dels postulats del Partit Federalista Radical assumeix la problemàtica de la classe obrera i exerceix una clara i contundent denúncia dels interessos soterrats en aquesta aventura colonial.

La vigília de la incorporació dels reservistes mataronins, és a dir, el 9 de juliol llegim a "El Nuevo Ideal": *Y hoy se habla de que vamos a ocupar pacíficamente el Cabo Tres Forcas y Zeluán, en la zona de Melilla, y parte de la región de Andghera. Cuarenta o cincuenta mil hombres —los dieciséis mil de las tres brigadas son sólo una vanguardia— comenzarán esa penetración pacífica de que tanto se viene hablando. Y una guerra, sin gloria y sin provecho, será la consecuencia de semejante salto en las tinieblas. ¿Y porqué va España a realizar un esfuerzo tan costoso e innecesario? Porque un monsieur Massanet quiere explotar*

negocios mineros en el Muluya, porque unos alemanes a las órdenes de un tal Manesman quieren hacer lo propio en las rocas que pueblan los andghebras. Más endavant es diu: Hay que evitar a todo trance que se consume la barrabassada; ahora estamos a tiempo de impedirlo. Luego, es decir, en septiembre, sería tarde. No se movilizan tantos miles de hombres ni se prepara una campaña, para reforzar las guarniciones de dos plazas más o menos fuertes. A algo más se va. Todos sabemos, pese a las rectificaciones oficiosas. Y ese algo es preciso que no se consume. Lo impone el patriotismo [...] Es absurdo y criminal que para servir intereses industriales que en su mayoría ni siquiera son nuestros, nos metamos de cabeza en el avispero marroquí, a riesgo de que nos claven en el cuerpo y en el alma miles de envenenados agujones [...] Aún es tiempo. Tenemos dos meses para impedir que el absurdo prospera. Si los dejamos pasar sin hacer nada, España podrá acusarnos luego de complicaciones, egoísmo y cobardía.

El 25 de juny "El Nuevo Ideal" havia publicat un article refutant les argumentacions defensades pels partits de la dreta: *¿A qué vamos a Marruecos? ¿A defender intereses comerciales? Pues si eso se dice es mentira. Y es mentira, porque nosotros no tenemos comercio en el sentido de expansión. ¿Acaso comerciamos como no sea en ridícula cuantía? [...] Antes que pensar en abrir mercados, es menester pensar en crear la materia vendible, el producto elaborado, la industria. Puentes sin viandantes, caminos sin arriería, trenes sin mercancías, hoteles sin viajeros, mercados sin industrias, sólo són [...] cosas de España! Yo comprendo que Inglaterra se abra mercados a tiros, porque tiene que vender; pero abrirse mercados España a tiros, no me cabe en la cabeza...! Intereses comerciales! ¡Pero si eso es una ridícula mentira! En Marruecos, y es menester decirlo y repetirlo, no tenemos intereses comerciales que merezcan derramar ni una sola gota de sangre [...] Por intereses comerciales no podemos ir, por expansiones territoriales no necesitamos ir, para caprichos de nadie no nos dará la gana de ir [...] ¿Para qué, pues, todo ese bélico clamor, toda esa algaraza, todos esos créditos extraordinarios? [...] ¿Será acaso que se intenta sacudir al país para que el país se levante, para que el país se defienda, para que el país se revolucione? Si eso se intenta lo van a lograr [...] Supongamos que nuestras tropas salen de Melilla y ocupan diez, veinte, treinta, cien Kms. Ya están ocupados. ¿Y para qué? Pues para nada. Absolutamente para nada, como no sea para gastar una quincena de millones, que aquí hacen mucha falta y que allí no servirán para nada. Morirán unos cuantos soldados, ascenderán otros tantos [...] Enviaremos más generales que coroneles, más jefes que oficiales, más oficiales que soldados, más promesas que realidades, más proyectos que hechos, y por todo sacar sacaremos sólo una cosa: sangre al pueblo y dinero al contribuyente.*

Aquests textos que palesen l'actitud del Partit Federalista Radical expliquen l'ascendència i popularitat que tingué a les classes populars, les més directament afectades per la guerra, segons el sistema de reclutament vigent. Segons aquest, tots els ciutadans en edat militar, que poguessin redimir-se, ja fos aportant a una altra persona en el seu lloc, i pagada per l'interessat, o mitjançant el pagament d'una quantitat —en aquest moment fixada en 1.500 pessetes— quedaven exempts de l'obligació del servei militar.

Per entendre el que significava la quantitat fixada, en relació als salaris val a dir que un peó havia de treballar 500 dies per percebre aquesta quantitat.

La polèmica al voltant d'aquesta qüestió és un element més que s'afegeix a la contestació social davant els preparatius bèl·lics. El 30 d'abril "El Nuevo Ideal" reproduïx un article de F. Pi i Margall datat a l'any 1897 però que esdevé de rabiosa actualitat.

Hay nieblas en el porvenir, y pueden estallar tempestades que nos lleven a nuevos sacrificios. Conviene, urge que los hagan por igual ricos y pobres. Empujan hoy los ricos a la guerra, sabiendo que por mil quinientas o dos mil pesetas pueden seguirla cómodamente desde sus hogares; no la recomendarán fácilmente cuando vean que, de decidírsela, habrán de vivir la vida de cuartel, sujetarse a una disciplina rigurosa a ir a la muerte cuando se lo manden [...] Con lo que dan los ricos se viste y arma a los pobres. Contribuyen también los ricos a la guerra, ya que dan con qué sostenerla. Argumentos todos sofisticos. No hay remotamente paridad entre dar dinero o dar la vida. Una vida no se paga ni con dos mil ni con dos millones de pesetas [...] y esto ¿Es compensable con dinero? [...] Ni ¿Qué vale que las redenciones constituyan una renta del Estado? ¿Puede ser lícita renta alguna sobre la sangre del hombre?

Creiem que resten suficientment exposades les actituds de les forces polítiques davant la imminent guerra; és fàcil preveure l'efecte que tingué l'ordre publicada l'11 de juliol al "Diario de Mataró y su Comarca": *Por orden del Ministerio de la Guerra se ha dispuesto la inmediata incorporación de los reservistas [...] Los reservistas de esta ciudad han recibido aviso para incorporarse mañana.*

El malestar que ocasionà a Mataró la marxa dels reservistes es canalitzà dins l'Ajuntament en la sessió del dia 21 de juliol en la qual el tema fou debatut. L'alcalde Àngel Fàbregues presentà una moció en aquests termes: *El señor alcalde presidente expuso al Ayuntamiento que de las averiguaciones mandadas practicar por sus agentes acerca de la situación de las familias de los reservistas de esta ciudad que hubieron de partir para*

Melilla, resulta que siete u ocho de ellas han quedado en verdadero desamparo con la partida del individuo de la familia que era su único sostén por lo que, considerando un deber moral del Ayuntamiento atender a dichas familias [...] La propuesta fou acceptada per tots els regidors.

Una segona proposta presentada pel Sr. Bar-net del Partit Republicà deia: *Hizo una moción verbal para que se eleve al gobierno respetuosa exposición lamentando el triste estado en que ha dejado a muchas familias el llamamiento a filas de los reservistas.*

Els grups conservadors al·legaren que *este asunto no les parecía de la competencia del Ayuntamiento* i es demanà que es formulés *redactada en tales términos que pudiese aprobarla el consistorio sin incurrir en responsabilidad ni salirse del círculo de sus atribuciones.*

Finalment fou proposada així: *Los concejales suscritos, haciéndose eco de la pública opinión de la localidad, dolorosamente impresionada por el reingreso en filas de los soldados reservistas, que dejan en el mayor desamparo a seres queridos de su familia, proponen a V.E. se sirva acordar se dirija atenta exposición al Sr. Presidente del Consejo de Ministros para que, por propia autoridad del gobierno, o por medio de las Cortes, convocadas nuevamente, se resuelva el doloroso conflicto para alejar de la patria el fantasma de la inquietud y el dolor y nuevos días de quebrantos. Mataró, Salón de Sesiones a 21 de julio de 1909. Simón Barnet, Jaime Campdepadrós, Juan Ribas, José Cunill Simó, José Majó, Antonio Cuadras y José Sans Montaña.*

Després dels fets no es fa cap més menció d'aquesta proposta.

S'observa com els partits de la dreta justifiquen la intervenció militar, essent sols el Partit Republicà Radical qui en fa una denúncia oberta. No serà pas estrany que amb motiu dels fets de la Setmana Tràgica, l'actitud d'aquest grup polític serà la que en darrera instància conduirà la contestació social.

ELS FETS

Per a la reconstrucció dels fets ens hem basat en els diferents periòdics ja esmentats al llarg d'aquest treball, i en particular en l'obra *La Revolución de Julio* de Josep Abril i Argemí. (3)

El coneixement dels incidents succeïts a Barcelona fou el senyal que inicià la contestació oberta al conflicte a la nostra ciutat. Hem extractat sintèticament els incidents més significatius cronològicament.

26 de juliol

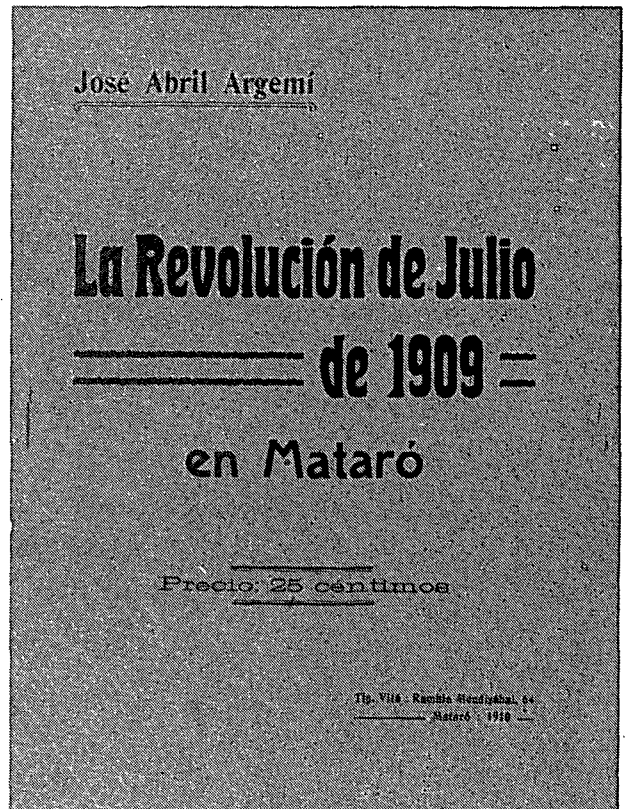
Al voltant de les dues de la tarda grups d'obrers recorren les fàbriques incitant a la vaga, que serà total al cap de dues hores. Es nomena una comissió d'entre els vaguistes per entrevistar-se amb les autoritats municipals a fi de demanar la supressió de la festa major. L'alcalde convoca una sessió extraordinària del ple municipal en la qual, i amb decidit costat dels consellers republicans, s'aprova l'ajornament de la celebració patronal.

A la nit, al Centre de Classes, es celebra una reunió de partits polítics i societats obreres on es reafirma el manteniment de la protesta en la forma de vaga general.

27 de juliol

A primera hora es formen grups de vaguistes que fan tancar les botigues i establiments que no ho havien fet. A les nou la inactivitat és absoluta. Un grup de més de quatre-centes persones registra l'hospital on es suposava que s'havien amagat uns frares fugitius. En no trobar-los-hi s'escorcolla l'asil-bressol, amb els mateixos resultats. Un altre grup es presenta al col·legi de monges franciscanes del carrer de la Coma on intenten incendiar el Patronat Escolar Obrer.

Aquest mateix matí els mateixos revoltats assalten i incendien els burots de recaptació dels

Portada de l'opuscle *La Revolución de Julio* de Josep Abril i Argemí.

M.A.S.M. - Donatiu de Sr. Just Abril, fill de l'autor.

consums. Es produeix un intent d'incendi del col·legi salesià, que fou impedit per la guàrdia civil.

A la tarda es concentrà un grup nombrós de persones davant l'Ajuntament amb actitud amenaçadora, en protesta per la guerra de Melilla.

L'actitud inquietant dels concentrats decidí als membres del consistori de recórrer al sometent. Se'n presentaren uns vuit membres que foren fortament abraonats per la gent congregada. L'actitud provocadora d'alguns membres d'aquest cos féu que l'agitació creixés perillósament, fins al punt que el sometent arribà a encarar les armes contra la multitud. La guàrdia civil, present, no intervingué en cap moment.

Aquesta tensa situació fou resolta pels consellers republicans que aconseguiren fer retirar els homes del sometent havent deixat les armes a la Casa de la Ciutat.

Després d'haver desarmat el sometent, els congregats en reclamaren les armes *en nombre del pueblo* mentre que l'alcalde al·legà *que la ley no le permitía entregarlas*. S'arribà a l'acord de repartir les armes, però desmuntades en peces. Això aconseguí dispersar la concentració.

A la nit, i en una nova concentració a la plaça de Santa Anna es decideix anar a cercar armes a la Comandància Militar. L'assemblea és dissolta per les forces d'ordre públic que disparen contra els congregats; aquests intenten impedir l'atac cridant *Guardias no dispareis que somos hijos del pueblo* Es produeixen diversos ferits, un d'ells greu, que és ingressat a l'hospital.

El mateix dia es tallen els cables telegràfics i s'aixeca la via del tren a la riera de Sant Simó, fet pel qual resta la ciutat incomunicada.

28 de juliol

El grup de revoltats, que es calcula segons les fonts en uns 300 o 400 individus, abandona la població quedant convocats per una assemblea a la riera d'Argentona.

Es temia que després d'aquesta reunió es produís un assalt a la població.

Davant dels temors d'una acció violenta i indiscriminada contra la ciutat es convoca una reunió dels membres del Partit Federalista Radical, del Partit Socialista i del Partit Autonomista Republicà, tots els quals havien recolzat la iniciativa de protesta contra la guerra. Després d'aquesta reunió urgent de les forces polítiques d'oposició el president del Partit Federalista Radical declarà: *tenian la obligació de mirar si aquel movimiento que hacía tres días que duraba sin que to-*

mara ninguna orientación lo encauzaban en pro de la república. Aquesta resolució es pren conjuntament amb la d'intentar arribar a un acord amb els nuclis de revoltats que es troben a la riera d'Argentona, intentant dissuadir-los d'entrar violentament a la ciutat.

Josep Abril, que és l'encarregat de portar a terme aquestes negociacions, argumenta: *No puede aconsejar que perdáis (la vida) estérilmente, los que sois jóvenes y padres de familia [...] Por lo tanto si no se pone ningún hombre de arraigo de Barcelona al frente de este movimiento, debemos quedarnos a la expectativa.*

Els revoltats expressen el temor que si lliuren les armes seran metrallats per la guàrdia civil, o hauran de morir de fam per la manca de queviures. Se'ls dóna seguretats en tots dos sentits, i accedeixen a abandonar l'actitud violenta.

29 de juliol

El dia s'inicià amb el mateix clima d'incertesa per la manca d'informació. El problema de les subsistències es planteja de nou i origina conflictes i enfrontaments. S'assalta una forneria i es tanquen algunes botigues amb crits com: *¡Que cierren las tiendas, que si no podemos comer nosotros que no coma nadie!*

Els membres dels partits Federalista Radical, Autonomista, Socialista, junt amb l'Agrupació Anarquista i les Societats Obreres realitzaren un parlament dels del balcó del centre federalista en els següents termes: *Ciudadanos: los representantes de los partidos republicanos, federalistas y autonomista, socialista y agrupación anarquista y sociedades obreras, me han encargado que os expusiera el siguiente plan para ver si lo aprobais: [...] ¿Estáis conformes en seguir la protesta contra esta inicua guerra que es azote de los desheredados? [...] ¡¡ Sí !! —contestó el pueblo [...] ¿Estáis dispuestos a luchar mientras en Barcelona se luce? ¡¡ Sí !! [...] también contestó la multitud [...] Pues para luchar es indispensable comer, porque al que no come le faltan fuerzas para luchar. Por lo tanto las entidades ya citadas, junto con los concejales republicanos apoyados por el pueblo, van a tomar posesión de la Casa de la Ciudad, y mañana empezará el reparto de bonos para todos los necesitados. Para que esto sea realizable, es necesario que todos los establecimientos que expendan materias de primera necesidad estén abiertos hasta las diez de la mañana [...] ¿Estáis conforme con lo expuesto? ¡¡ Sí !! fue la respuesta que dió la masa [...] Otro concejal dirigió la palabra al pueblo diciendo: Si en Barcelona se da el grito de ¡Viva la República!, estad seguros que también se dará aquí, aunque de hecho ya la tenemos; sólo falta proclamarla oficialmente.*

Després d'aquest acte es constituí una Co-

missió Popular que va prendre possessió de l'Ajuntament. Una de les primeres mesures que adoptà fou la de reunir els magatzemistes d'articles de primera necessitat per avaluar la situació.

La comissió designà com a president Josep Abril i Argemí, que tingué una participació molt destacada en les negociacions amb els grup de revoltats.

Una de les qüestions que hagué de resoldre aquesta Comissió Popular fou el finançament dels bons, amb els quals s'havia de materialitzar el repartiment de queviures. Sembla que això quedà pactat en una reunió celebrada amb el president del centre d'agremiats. També es convocà una subscripció amb el mateix efecte que aconseguí unes 7.000 pessetes.

30 de juliol

S'inicià el repartiment de bons per a les sub-sistències entre els obrers afectats per la vaga. En l'espai de cinc dies se'n repartiren per un import de 10.000 pessetes.

En aquest mateix dia la Comissió Popular que s'ha fet càrrec de l'autoritat civil a Mataró s'adreça al rector de Santa Maria en els següents termes: *La Comisión Popular encargada de la conservación del orden durante las actuales circunstancias previene a Vd. que al igual que los demás establecimientos en que no se expenden artículos de primera necesidad, se abstenga de abrir al público el templo de su dirección, mientras dure el actual estado de excepción, sino quiere exponerse a desagradables sucesos.* Aquest document portava el segell de l'Ajuntament.

31 de juliol i 1 d'agost

Es manté una calma relativa; la comissió denega els permisos per a la circulació de les tartanes, es continua efectuant el repartiment dels bons, s'encarrega de l'administració dels consums *enviando a buscar a los que con la quema de las casillas pudieran haber hecho su agosto, porque la intención del pueblo al quemarlas no era para que se aprovecharan los comerciantes.*

2 d'agost

A les 7 de la tarda arribà a la platja el canoner Temerario amb una companyia de la guàrdia civil manada per un capità. Un cop desembarcats ocupen l'Ajuntament, on el Comandant Militar de la Zona es constitueix en l'autoritat i comença a dictar disposicions, essent la primera la de publicar la llei marcial, llegida a tota la ciutat pel pregoner acompanyat d'un piquet de la guàrdia civil.

Posteriorment es convoca una reunió de fabricants i industrials per tractar de l'inici de les

activitats laborals.

Mestrestant la guàrdia civil patrulla pels carrers, especialment pels barris més allunyats *para asegurar el mantenimiento del orden.*

Llegim també del mateix dia: *En los bajos de las Casas Consistoriales se ha constituido el tribunal militar que ha empezado a instruir el correspondiente sumario en depuración de los hechos criminosos ocurridos durante los calamitosos días que hemos atravesado.*

CONCLUSIONS

Després d'aquest detingut estudi considerariem limitada una interpretació dels fets exclusiva en funció de la crida dels reservistes. Al nostre entendre el desplaçament que afectà la inicial proclama de vaga, vers unes actituds gairebé revolucionàries, fou una contestació al model de societat per part dels grups socials més perjudicats. Sectors que, com ja hem indicat, es trobaven en una situació caracteritzada per la misèria, l'explo-tació i en aquest moment, eventualment, per la possibilitat d'incorporació a una guerra imperial.

En la revolta es produeixen tres fases. És suggestiu seguir l'actuació dels diferents grups polítics en aquests moments.

La primera fase que comprendria des de la convocatòria de la vaga fins a l'inici de les actuacions violentes del dia 27, manifesta una absoluta identitat de criteris entre els grups d'esquerra que, encapçalats pels federalistes radicals, estan plenament d'acord amb una vaga que doni suport a la protesta de Barcelona.

El segon moment, que considerem de revolta plena, s'inicia amb les agressions contra algunes escoles religioses i la crema dels burots i es clouria amb el pacte amb els revoltats. En el decurs d'aquesta segona fase els grups de dreta s'inhibeixen dels esdeveniments i l'alcalde fa transferència de l'autoritat al cap militar, que no fa cap intent per exercir-la.

Davant d'aquesta situació progressivament radicalitzada, els membres del Partit Federalista Radical mantenen una actitud contemporanitzadora, reconeixent que la situació es veu desbordada dels seus plantejaments inicials.

Conscients que dintre del grup de revoltats hi ha membres de base d'aquest partit que intenten materialitzar en aquests moments la promesa revolució social. En canvi, entre els dirigents s'intenta "el encauzamiento de este movimiento hacia la república".

Aquesta segona fase del conflicte permet for-

mular algunes consideracions. La primera fóra aquest dualisme que hem esmentat en el partit dominant. Els objectius concrets de la violència dels revoltats s'identifiquen de ple amb la demagògia lerrouxista: els consums, l'ensenyament religiós i en aquest, particularment, l'hostilitat contra les escoles religioses destinades als obrers. Mentre que el grups dirigents experimenten una *mutació* ideològica, l'objectiu prioritari passa a ésser la República, tot i vetllant perquè aquest procés signifiqui els mínims perjudicis a la propietat i integritat de les persones.

Un altre element interessant de constatar en aquesta segona fase és la segona condició que exigeixen els revoltats per desistir de l'atac violent a la ciutat. La seguretat d'unes subsistències. Això de nou és una mostra del precari nivell en què viuen els sectors que es radicalitzen davant del conflicte.

Aquestes ajudes, materialitzades en forma de bons que eren acceptats pels establiments de queviures, foren una de les realitzacions de la Comissió Popular.

Segons la versió oral que d'aquests fets ens féu el Sr. Ramon Salas Oliveras (a.c.s.) l'acord de concessió de l'ajuda en forma de queviures als revoltats es gestà en una reunió celebrada a l'església de Santa Maria, a la qual assistiren els principals industrials de Mataró i on s'oferí a Josep Abril el finançament dels bons.

Constatem com el Partit Federalista Radical, per mitjà dels seus dirigents, fa de pont entre els revoltats i els grups burgesos. Segons aquesta interpretació, l'import satisfet pel finançament dels bons esdevingué el preu del manteniment de la tranquil·litat a Mataró.

La darrera fase de la revolta s'inicia d'ençà el pacte amb els revoltats i en la formació de la Comissió Popular com a òrgan gestor de la ciutat. Els membres d'aquesta Comissió, conscients de la seva interinitat mantenen una gestió molt limitada: repartiment dels bons, manteniment de la vaga, tancament d'esglésies, etc. Alguns autors han indicat que a Mataró es proclamà la República en aquestes dades. No hem trobat cap prova concreta per a afirmar-ho, sols el convenciment expressat pels revoltats que la República era ja un fet, i sols mancava que a Barcelona es prengué la iniciativa.

La comparació de la dinàmica dels fets a Barcelona i Mataró ens mostra els paral·lelismes a ambdues poblacions.

Tant a Mataró com a Barcelona les masses revoltades ataquen els objectius de la propaganda lerrouxista. Però a Barcelona, en els nivells superiors del Partit Federalista Radical es manté una

política d'ambigüitats, no assumint mai els fets plenament en el decurs dels mateixos, i reivindicant-los com a victòries pròpies un cop anihilada la revolta. A Mataró, pel contrari, el predomini del Partit Federalista Radical, front a la inhibició de l'exèrcit i dels partits de la dreta, fa d'aquest grup àrbitre de la situació, i davant una radicalització amenaçadora s'adopta una actitud contemporitzadora i expectativa.

Aquesta és una de les lliçons més pregones d'aquests fets: el verbalisme revolucionari d'un grup polític de característiques interclassites, en el moment decisiu es reconduïx vers l'ideal republicà proposat pels petits burgesos i comerciants, que prenen actituds molt cauteloses davant tot el que signifiqui trastocament de l'ordre social.

Àngels Ayllon i Anton
Joan Giménez i Blasco

BIBLIOGRAFIA

Documents -

Actas del Ayuntamiento de Mataró. Any 1909. Arxiu Municipal de Mataró.

Periòdics i Revistes.-

Diario de Mataró y su Comarca. Defensor de los intereses locales.

El Liberal. Setmanari polític, liberal i monàrquic de Mataró.

El Nuevo Ideal. Òrgan del partit Republicà Democràtic Federalista Radical.

Lo Pensament Marià. Periòdic quinzenal de propaganda catòlica.

La República. Setmanari Republicà Radical.

Ressò de l'Avior. Setmanari Tradicionalista portaveu dels carlins de Mataró y Costa Llevantina.

Llibres.-

ABRIL ARGEMÍ, José.: *La Revolución de Julio*. Mataró, Imprenta Vila. 1909.

BALCELLS, Albert.: *Cataluña Contemporánea*. Volum II (1900-1939). Barcelona, Edit. S.XXI. 1979.

CONNALLY ULMAN, J.: *La Semana Trágica*. Esplugues, Ariel, 1972.

HURTADO, Amadeu.: *Quaranta anys d'advocat*. Esplugues, Ariel. 1969.

NOTES

1.- *La Semana Trágica*, p. 152.

2.- *Actas del Ayuntamiento de Mataró*, 22.4.1909.

3.- Josep Abril Argemí fou elegit alcalde de Mataró a les eleccions de l'abril de 1931 que introduïren la República. A l'any 1936 signà en segon lloc la petició d'indult als militars de la caserna de Mataró que s'havien sublevat el 19 de juliol.

El 16 de març de 1939, a l'edat de 70 anys va ser afusellat al Camp de la Bóta.